1 Příloha č. 1

Model vývoje pregramotnosti v předškolním věku vytvořený Anne Van Kleeck

Kontextový procesor

(Poznávání a chápání kontextu čtení)

Schopnosti, dovednosti, vědomosti, kompetence

- poznávání světa, vědomosti o světě
- vývoj souvislého vyjadřování
- vnímání syntaxe psané řeči (gramatika příběhů, schémata, struktury textů)
- schopnosti a vědomosti, které poskytují dítěti kontextový rámec pro porozumění čtených textů a jejich interpretování (i v budoucnosti) – „čtení mezi řádky“ – tj.:
- chápání souvislostí obsahů textů s reálným světem
- dosavadními poznatky a zkušenostmi s ním; chápání příčin, následků, souvislostí
- uvědomění si autonomnosti obsahů textů, jejich permanentní existenci mimo reálného času – konstantnost
- smysl pro fiktivnost a symboliku
- závislost uvedeného na žánrových specifikách
- knižní konvence – že knihy se čtou a nejsou určené k manipulaci, že mají autora, ilustrátora, bývají někomu věnované apod.

Způsoby rozvíjení příslušných schopností (příklady situací a aktivit)

Při čtení jsou důležité dialogy dospělého (s dítětem nebo skupinou dětí) o přečteném, otázky – odpovědi, rekapitulování obsahu, vyvozování, usuzování, hodnocení, identifikování podobností s předešlým čtením – souvislosti s reálným světem, předvídání – co bude následovat, souhrn faktických informací, poznatků,

definování – vysvětlování. Z tohoto hlediska je důležité čtení žánrově rozličných textů a literatury.

Významový procesor

(Rozvoj slovní zásoby)

Významový procesor souvisí s předchozím kontextovým procesorem.

Schopnosti, dovednosti, vědomosti a kompetence

- rozvoj slovní zásoby
- poznávání slovních druhů (objektů, dějů, činností, vlastností)
- poznávání a chápání slov souvisejících s psanou kulturou – relevantních ve vztahu k ní („printrelated vocabulary“) – slova jako: kniha, strana, příběh, číst, slovo, velká písmena, abeceda, obsah, kapitola, nadpis
- poznávání formálních vlastností slov – relevantních z hlediska psané řeči – délka, obtížnost
- uvědomění si slova v textu – jeho grafické podoby

Způsoby rozvíjení příslušných schopností (příklady situací a aktivit)

- čtení – popisy objektů, výklady
- rozhovory – definování, vysvětlování významu slov, opozita, synonyma
- komentování – co děláme, co se chystáme dělat – „Který příběh si přečteme?“ „Podíváme se do obsahu…pohledáme…“
- opakování těžkých slov – ukazování prstem (příprava na separování významové a formální roviny jazyka, tj. významu slov od jejich zvukové podoby)

<table>
<tr><th>Fonologický procesor</th><th>Ortografický procesor</th></tr>
<tr><td colspan="2">Uvědomění si vztahů a souvislostí mezi zvukovou podobou řeči a jejím grafickým ekvivalentem – postupné objevování a osvojování si pravidel transkripce

Schopnosti, dovednosti, vědomosti a kompetence</td></tr>
<tr><td>- cit pro zvukovou stavbu jazyka – tzv. prozódii (intonace, přízvuk, rytmus hovořené a psané řeči apod.)
- segmentace – analýza
- rozlišování slov ve větách
- analýza slova na sublexikální části – vstup do fonologické struktury slova
  - identifikace rýmů
  - morfém
  - analýza slabik
  - fonematická analýza</td><td>- objevování a znalost konvencí tisku (směr, orientace, začátek – konec, grafická úprava textu, kapitoly, hranice slov apod.)
- znalost písmen – tvarů (velké – malé)
- interpunkční znaménka
- důležitost pořadí znaků, jako konstantnosti
- pravidla ortografie</td></tr>
<tr><td colspan="2">Způsoby rozvíjení příslušných schopností (příklady situací a aktivit)</td></tr>
<tr><td>- hry se slovy – zaměňování, počítání slov
- básničky, rýmovánky, veršovánky
- písně – vytleskávání rytmu, slabikování
- ohýbání slov – běžné, ale i hry – přesmyčky, skládanky, jazykolamy apod.
- poslouchání a identifikování hlásek – počátečních, koncových, počítání hlásek, přirovnávání ke zvukům přírody apod.
- fonematická analýza a syntéza</td><td>- účast na čtení – blízká přítomnost, možnost sledovat čtoucího i text (velké knihy)
- přítomnost při psaní – za hlasitého diktování
- ukazování prstem
- ukazování písmen
- opisování slov</td></tr>
</table>

Kleeck (in Zápotočná, 2001, s. 300 - 301)

2 Příloha č. 2

Čtenářské vývojové kontinuum od Bonnie Campbell Hill

Čtenářský vývoj do 8 let dělí do čtyř etap:

Předkonvenční (3 – 6 let)

druhy textů a hlasité čtení:

- začíná si vybírat materiály ke čtení(např. knížky, časopisy) a má své oblíbené
- zajímají ho nápisy, etikety a loga („texty v prostředí“)
- rozezná napsané vlastní jméno

strategie pro čtení:

- drží knížku a správně otáčí listy
- ukáže začátek a konec knížky a příběhu

porozumění a reakce:

- poslouchá četbu a reaguje na ni
- komentuje ilustrace v knížkách
- zapojuje se do čtení ve skupině (knížky, říkanky, básničky a písničky)

Vynořující se (4 – 6 let)

druhy textů a hlasité čtení:

- učí se zpaměti knížky pro nejmenší s opakováním čili repeticí, básničky a známé knížky
- začíná číst nápisy, etikety a loga (environmentální tisk)

přístup ke čtení:

- projevuje touhu po čtení

strategie pro čtení:

- předstírá, že čte
- pro vyprávění příběhů používá ilustrací
- pod vedením čte shora dolů, zleva doprava, a zpředu dozadu
- pozná většinu písmen a vyděluje některé hlásky v řeči
- v kontextu rozpozná některá jména a slova
- pod vedením smysluplně předvídá

porozumění a reakce:

- rýmuje a hraje si se slovy
- zapojuje se do čtení známých knížek a básniček
- pod vedením spojuje nahlas čtené knížky s vlastní zkušeností

Rozvíjející se (5 – 7 let)

druhy textů a hlasité čtení:

- čte dětské knížky s jednoduchým opakováním čili repeticí (refrén, motiv…)
- začíná číst, co sám napsal

přístup ke čtení:

- začíná číst samostatně po krátkou dobu (5 – 10 minut)
- diskutuje o oblíbených materiálech ke čtení s ostatními

strategie pro čtení:

- spoléhá se na ilustrace i tištěné slovo
- používá přiřazení prst – tištěný text – hlas
- vyděluje většinu hlásek, zná obvyklé skupiny souhlásek
- rozpozná jednoduchá slova
- při čtení slov využívá rostoucího povědomí o zvukových segmentech (např. fonémy, slabiky, rýmy…)
- začíná smysluplně předvídat
- při četbě pozná autora a titul (textové znaky)

porozumění a reakce:

- převypráví hlavní událost nebo myšlenku z četby
- zapojuje se do vedených diskusí o četbě

sebehodnocení:

- považuje se za čtenáře
- pod vedením při diskuzích ve třídě vysvětlí, proč se mu četba líbí či nelíbí

Začínající (6 – 8 let)

druhy textů a hlasité čtení:

- čte jednoduché knížky určené pro nejmenší čtenáře
- čte složitější knížky určené pro nejmenší čtenáře
- pod vedením se řídí jednoduchými písemnými pokyny
- pozná základní žánry (např. próza, poezie, odborná literatura)
- při hlasitém čtení používá základní interpunkci

přístup ke čtení:

- čte samostatně 10 – 15 minut
- samostatně si vybírá materiály ke čtení,

strategie pro čtení:

- využívá významových vodítek (věcného kontextu)
- využívá větných (syntaktických) vodítek (gramatiky)
- využívá písmenných/hláskových narážek a vzorů
- pozná přípony a koncovky a mnoho běžně používaných slov
- začíná se sám opravovat

3 Příloha č. 3

Příklady tří textů knihy Povídačky pro Klárku přizpůsobených vnímatelům předškolního věku

1. povídačka: O vrabčáku Johanesovi (Stránský, 2004, s. 78 – 81)

Otázky před četbou:

O čem by asi mohl příběh být? (Děti usuzují na základě ilustrací v knize.) Proč myslíte, že má vrabčák takové zvláštní jméno a kdo mu jej asi mohl dát? (Přečtu dětem název povídačky.)

1. část textu:

Přinesl ho domů táta. Jel někde po Praze, pomalu se sunul dopravní zácpou ke křižovatce, a najednou mu do auta vletěl malý vrabčák. Dostal jméno Johanes, protože tohle jméno se Báře moc líbilo.

Otázky při četbě:

Ve kterém městě se odehrává děj? Co znamená dopravní zácpa? Představte si, že jedete dopravní zácpou – co slyšíte, co vidíte? Co se přihodilo tatínkovi? Proč se to asi stalo? Co udělal tatínek s vrabečkem? Jaké dostal vrabčák jméno, kdo mu jej dal a proč? Jak by asi mohl příběh pokračovat? Co se asi dělo v příběhu dál?

1. otázka pro strukturované interview:
Jak se dostal do rodiny vrabčák a jaké dostal jméno?

2. část textu:

Krmili Johanesa maličkými drobky namočenými v mléce, byla to pro všechny ze začátku hrozná piplačka, protože Johanes byl mrňavý, hloupý a nešikovný. Ale táta

o vrabčácích vždycky říkal, že to jsou takoví malí tuláci, kteří se vyznají v každé tlačenici, takže byli trpěliví, a Johanes se opravdu hodně brzy naučil zobat sám.

Otázky při četbě:

Jak se o vrabčáka starali? Čím jej krmili? Proč to dělali? Co znamená, když se o někom řekne, že je tulák? Co znamená, když se řekne: „Vyzná se v každé tlačenici?“ Co myslel tatínek tím, že řekl, že vrabčáci jsou malí tuláci, kteří se vyznají v každé tlačenici? Co se asi stalo potom, když už se vrabčák naučil zobat sám?

2. otázka pro strukturované interview:

Čím vrabčáka krmili a proč?

3. část textu:

Potom celá rodina čekala, že Johanes uletí, jen co trochu povyroste a zesílí. Protože – kdo kdy viděl ochočeného vrabčáka?Ale Johanes zůstal. Ani zobání si venku nesháněl, jen se tam pokaždé prolítal, snad i poklábosil s ostatními vrabci, ale potom frrr domů, a to především do kuchyně, kde měl pořád připravenou svou misku se všemi možnými vrabčími dobrotami.

Otázky při četbě:

Co si myslela rodina, že vrabčák udělá až trochu povyroste a zesílí a proč? Hledal si vrabčák sám venku nějaké zobání a proč? Co dělal vrabčák venku? Kde míval připravenou misku s vrabčími dobrotami?

3. otázka pro strukturované interview:

Co očekávala rodina, že se stane s vrabčákem, když povyroste a zesílí, a co se nakonec stalo?

4. část textu:

A jako by se chtěl všem odvděčit, že se o něho tak starají, snažil se být prospěšný. Například ráno, jakmile zazněl první budík, všechny budil jemným ťukáním zobáčku na čelo. Nikomu nedovolil přiležet si ani na minutku.

Otázky při četbě:

Jak se snažil být vrabčák prospěšný ostatním členům rodiny? Co dělal, když ráno zazvonil budík? Proč asi nikomu nedovolil přiležet si ani minutku? Myslíte si, že byli rádi?

4. otázka pro strukturované interview:

Jak pomáhal vrabčák s ranním vstáváním členů rodiny?

5. část textu:

Bára měla školu jen o pár domů za rohem a Johanes ji vyhlížel z vysokého javoru, co rostl nad vchodem do zahrady. Jakmile se Bára objevila a zamávala mu, frčel otevřeným oknem rovnou do kuchyně, aby babička věděla, že Bára už jde, a mohla dávat oběd na stůl.

Otázky při četbě:

Jak asi daleko chodila Bára do školy? Kde vrabčák seděl, když vyhlížel Báru, až půjde ze školy? Co znamená slovo javor? Co se stalo, když Bára vyšla ze školy a zamávala na vrabčáka? Co udělal vrabčák a proč?

5. otázka pro strukturované interview:

Kde vyhlížel vrabčák Báru, až půjde ze školy a co dělal, když ji uviděl?

6. část textu:

Na maminku zase čekával na keřích u stanice tramvaje, a hned jak vystoupila, sedal si jí na rameno nebo na okraj nákupní tašky, aby se ujistil, že nahoru, na nákup,

nezapomněla rozdrobit piškotky. Cestou domů pak mamince kroužil nad hlavou, nebo jí prolétával těsně před očima, a bylo na něm poznat, jakou má radost, když maminka dělala, že ho chce chytit.

Otázky při četbě:

Kde čekával vrabčák na maminku? Proč na ni čekal zrovna tam? Co znamená slovo tramvaj? Jak tramvaj vypadá a po čem jezdí? Kde můžeme vidět jezdit tramvaje? Co dělal vrabčák, když maminka z tramvaje vystoupila a proč? Co dělal vrabčák cestou domů s maminkou? Z čeho měl vrabčák radost?

6. otázka pro strukturované interview:

Kde čekával vrabčák na maminku, až pojede z práce a co dělal, když ji doprovázel domů?

7. část textu:

Na Svátek matek mu táta dal do zobáčku sedmikrásku a poslal ho za maminkou. Johanes si zřejmě zapamatoval, jakou z toho měla radost, a kdykoli na ní poznal, že z tramvaje vystupuje nějaká utahaná nebo posmutnělá, odletěl – a z parku přinesl nějaké kvítko. Domů maminka přišla už v dobré náladě.

Otázky při četbě:

Co udělal tatínek spolu a vrabčákem na Svátek matek? Co dělal vrabčák, když viděl maminku vystupovat z tramvaje smutnou nebo unavenou? Proč to dělal? Pomohlo to? Jak?

7. otázka pro strukturované interview:

Co vrabčák udělal, když viděl maminku vystupovat z tramvaje unavenou nebo smutnou?

8. část textu:

Tátu zase nejvíc pobavil, když si hrál na akrobatické letadlo. Dělal střemhlavé lety nebo roztáhl křídla a předváděl letadlo, které se dostalo do vývrtky a řítí se k zemi. Nebo se co nejrychleji rozletěl proti tátově obličeji a jen pár centimetrů před jeho obličejem uhnul.

Otázky při četbě:

Čím bavil vrabčák tatínka? Co všechno vrabčák předváděl?

8. otázka pro strukturované interview:

Co vrabčák dělal, aby pobavil tátu?

9. část textu:

A když se doma někdo na někoho rozzlobil, Johanes začal dělat mrtvého: chvíli se s poloroztaženými křídly opile potácel po stole, pak se převrátil na záda a zůstal nehybně ležet. Všichni věděli, že to Johanes jen hraje, ale zároveň si taky uvědomili, proč to hraje – a honem se snažili zasmát, být na sebe hodnější, aby se Johanes konečně už pohnul, vyskočil a otřepal se.

Otázky při četbě:

Co vrabčák dělal, když se na sebe doma zlobili? Proč to ten vrabčák dělal? Co ho k tomu vedlo? Co se potom stalo? Myslíte si, že chování vrabčáka pomohlo a proč? Jak to nakonec dopadlo?

9. otázka pro strukturované interview:

Co vrabčák dělal, když se na sebe doma členové rodiny zlobili a proč to dělal?

10. část textu:

Poslední metry k domu musel táta pokaždé jet autem co nejpomaleji, aby se Johanes mohl střemhlav přiřítit odněkud seshora přímo proti přednímu sklu, jako by je

chtěl rozbít – a tak dlouho tátovi bránil ve výhledu, že táta se autem jen šoural, aby Johanes mohl usednout na stěrač a tam se hrdě vézt a rozhlížet se kolem. Někdy taky vlétl do vozu, sedl si na volant mezi tátovy ruce a odtud tátovi do očí štěbetal své přivítání.

Otázky při četbě:

Jak vítal vrabčák tátu, když se vracel domů autem? Proč musel tatínek přijíždět velmi pomalu? Co všechno vrabčák dělal? Proč myslíte, že to vrabčák dělal?

10. otázka pro strukturované interview:
Co vrabčák obvykle dělal, když přijížděl táta domů autem?

Závěr textu:

Nikde a nikomu o tom nevykládali – vždyť sami ze začátku nevěřili, že by se obyčejný vrabčák mohl takhle ochočit. Až jim došlo, že právě i ten nejobyčejnější vrabčák může člověku přinést spoustu radosti, když pozná, že ho má člověk rád.

Otázky při četbě:

Myslíte si, že by mohl být ve skutečnosti vrabčák takto ochočený a přátelský? Proč si to myslíte? Znáte ze svého okolí nějaký příklad ochočeného zvířátka? Měli jste doma taky někdy nějaké ochočené zvířátko? Jaké? Co všechno umělo a dělalo? Jak jste se o něj starali? Měli jste se rádi? Jak by asi mohl celý příběh skončit?

Otázky po četbě:

Jak byste se zachovali vy, kdyby vám do auta vletěl vrabčák? Co myslíte, že by se asi mohlo stát, kdyby tatínek vrabčáka z auta vyhnal ven a nepřivezl by jej domů? Co se vám v příběhu nejvíce líbilo/nelíbilo? Chtěli byste mít doma také ochočeného vrabčáka a proč?

2. povídačka: O červotoči Oskarovi (Stránský, 2004, s. 21 – 23)

Otázky před četbou:

O čem by asi mohl příběh být? (Děti usuzují na základě ilustrací v knize.) Víte, kdo je to červotoč? Co všechno víte o červotoči?

1. část textu:

Byl listopad a ve městě bylo lezavo a mokro a nevlídno. Zato na horách – alespoň to hlásili v rádiu a ukazovali v televizi – už napadl sníh. Celá rodina se proto těšila na chalupu, že si tam krásně zalyžují.

Otázky při četbě:

Ve kterém ročním období se příběh odehrává? Proč si to myslíte? Kam se rodina chystala odjet a proč?

1. otázka pro strukturované interview:
Kam se chystala rodina odjet a proč?

2. část textu:

Přijeli v pátek večer, pořádně si zatopili a brzy jim bylo dobře a útulno. Po večeři se chvíli dívali na televizi, ale ta byla spíš uspávací než zajímavá, tak zkusili hrát pexeso smíchané ze čtyř různých pexeso, aby to bylo delší a napínavější, ale nejmladší Kita u toho brzy usnula, a ostatní z toho útulného tepla a příjemné únavy už taky zívali.

Otázky při četbě:

Kdy na chalupu přijeli? Co udělali nejdříve a proč? Čím se večer bavili?

2. otázka pro strukturované interview:

Co dělali, když na chalupu přijeli?

3. část textu:

Sotva však táta začal usínat, cosi se mu vysypalo na čelo. A pak za ucho. A za krk. A štípalo to. Potom uslyšel něco jako vrzání nebo spíš chroustání. Nejdřív si myslel, že to chrápe mamka – chrápala pokaždé, když byla moc unavená, a pro rodinu to bylo znamení, že musí přidat s pomáháním. Jenže mamka spokojeně oddechovala a žádný jiný zvuk nevydávala.

Otázky při četbě:

Co se přihodilo tatínkovi? Co si o tom tatínek myslel? Co myslíte, že to asi mohlo být?

3. otázka pro strukturované interview:

Co se přihodilo tátovi, když začal usínat a co si o tom myslel?

4. část textu:

„To jsem z toho jelen," řekl si táta, rozsvítil a vidí, že má polštář i duchnu plné drobounkých pilin. „No nazdar," řekl ještě víc nahlas. „Červotoč! Ten nám tu teda chyběl!"

Červotoče nejspíš probudilo teplo ze zimního spánku a teď si myslel, že už je jaro, a pustil se s vervou do trámu. A trám brzy někomu spadne na hlavu. To je nadělení! Kde se tu ale mohl ten červotoč sebrat?

Otázky při četbě:

Co tatínek zjistil? Proč se asi červotoč probudil ze zimního spánku a co dělal? Co znamená slovo trám? Odkud myslíte, že se tam ten červotoč mohl vzít?

4. otázka pro strukturované interview:

Kdo to všechno způsobil a proč?

5. část textu:

„No počkej," rozhodl se táta, „já ti dám! Na lyže nepůjdu a tebe odtud vyženu na mráz."

Otázky při četbě:

Co chtěl tatínek s červotočem udělat? Jak myslíte, že to asi dopadlo?

5. otázka pro strukturované interview:

Co chtěl tatínek s červotočem udělat?

6. část textu:

Ráno to oznámil ostatním. A přitom si všiml, že Kita je z jeho chystané trestné výpravy proti červotoči celá nesvá, ne-li přímo smutná. „Tak ven s tím," řekl. To aby Kita hned poznala, že musí s pravdou ven.

Otázky při četbě:

Co znamená, že tatínek chystá trestnou výpravu? Co se stalo, když tatínek ráno všem oznámil, že chce červotoče z chalupy vyhnat? Kdo z členů rodiny byl z toho smutný?

6. otázka pro strukturované interview:

Co se stalo, když tatínek oznámil ostatním, že chce červotoče vyhnat?

7. část textu:

Vylezlo z ní, že se červotoč jmenuje Oskar, že ho sem v létě přinesla ona, že ho ve škole dostala od jednoho kluka, který jí přísahal, že je Oskar cvičenej. Kita chtěla

udělat tátovi radost a dala Oskara mezi polena na dvorku, aby je přes zimu nařezal a ušetřil tak tátovi a Filipovi práci. Oskarovi byla venku nejspíš zima a zalezl do chalupy. Však taky Kitě včera bylo divné, že se s poleny nic nestalo a že v nich nenašla jedinou chodbičku.

„A já, proč si na to dříví svítíš baterkou," řekl Filip. „Ty jsi ale cvok, Kito, kdo to jakživ viděl, cvičeného červotoče!" chechtal se jako blázen. Táta s mamkou se k němu přidali. „Nemůžeš ty svý báchorky tak přehánět, Kitulo," přisadil si táta, až na něho měla vztek.

Otázky při četbě:

Jak se červotoč jmenoval? K čemu se Kita přiznala? Od koho červotoče dostala a proč jej k chalupě přinesla? Myslela to Kita dobře a proč? Co udělal červotoč? Mysleli si ostatní členové rodiny, že to, co jim Kita vypráví je skutečně pravda? Proč si to mysleli? Vy byste tomu věřili a proč?

7. otázka pro strukturované interview:
K čemu se Kita přiznala a věřili jí to ostatní?

8. část textu:

Ale ovládla se, vzala tátu za ruku a táhla ho, aby jí ukázal ten provrtaný trám.

Pak se pod trám postavila a zavolala: „OSKARE!"

Chvilku se nic nedělo, ale potom se z trámu vysypalo trochu pilin a za nimi se v jedné dírce objevila spíš špendlíková než červotočí hlavička.

Kita Oskarovi chvíli nadávala, pak ji táta s Filipem museli zdvihnout, aby na ten trám dosáhla, a Oskar jí skutečně vylezl na prst. Mamka se otřásla a ustoupila stranou – housenky, žížaly ani červy neměla vůbec ráda.

„Za trest," řekla Kita Oskarovi, „teď mamce naštípeš celou nůši dříví."

No, řekněme si upřímně – nůše dříví to určitě nebyla, ale pár třísek opravdu udělal: rejdil ve špalcích tak hbitě, že z nich vylétávaly piliny, jako by je někdo vyfukoval.

Ale stačilo to, aby rodina uvěřila, že je Oskar cvičený a pracovitý.

Otázky při četbě:

Proč Kita vzala tátu za ruku a chtěla, aby jí ukázal, který je to ten provrtaný trám? Co potom Kita udělala? Co se potom stalo? Co říkala Kita Oskarovi? Co měl Oskar za trest udělat? Snažil se to červotoč splnit a jak? Uvěřili jí ostatní, že je červotoč cvičený a proč?

8. otázka pro strukturované interview:

Co udělala Kita, aby jí ostatní věřili, že je červotoč cvičený a co se potom stalo?

9. část textu:

Od té doby s nimi Oskar žil jako takové pidizvířátko. Místo pelíšku měl špalek, a když táta něco dělal se dřevem, Oskar mu odborně pomáhal. Nejlíp se mu ovšem dělaly díry, táta vůbec nepotřeboval vrtačku. Jednou přišel soused a měl tátu za blázna, protože táta byl v dílně úplně sám, a přesto mluvil nahlas:

„Ta díra musí bejt větší, Oskare, koukni na ten šroub, ten bych do týhle, cos udělal, nikdy nenacpal.“ Vlastně každá návštěva si myslela, že tahle rodina je nějaká divná. Představ si, že bys byla na návštěvě a ze špalku u kamen ozvalo chroustání, a někdo z hostitelů by zavolal: „Oskare, neruš, máme návštěvu!“ a vysvětlil ti, že to je červotoč, který někdy zlobí.

Otázky při četbě:

Kde potom Oskar žil? Komu doma nejvíce pomáhal a jak? Co si o tatínkovi myslely návštěvy? Co návštěva viděla a co slyšela?

9. otázka pro strukturované interview:

Kde potom Oskar žil a co všechno v chalupě dělal?

10. část textu:

Až jednoho dne nebyl Oskar k nalezení. A všichni hned věděli, že se z něho stal brouk, který ovšem už neví, že se jmenuje Oskar a že je cvičený, a proto odešel bůhví kam.

Otázky při četbě:

Co se jedno dne stalo z červotoče? Jak to s ním nakonec dopadlo?

10. otázka pro strukturované interview:

Co se nakonec stalo s červotočem Oskarem?

Otázky po četbě:

Co se vám v příběhu nejvíce líbilo/nelíbilo? Taky doma tatínkovi nebo mamince s něčím pomáháte, tak jako to dělal červotoč? S čím a proč?

3. povídačka: O bobrovi Ferdovi (Stránský, 2004, s. 58 – 62)

Otázky před četbou:

O čem by asi mohl příběh být? (Děti usuzují na základě ilustrací v knize, poté z názvu.) Co všechno víte o bobrech?

1. část textu:

Jednou večer zazvonil telefon a táta pak přišel, že volal jejich kamarád Vašek, který dělal ředitele zoologické zahrady, aby tam hned přijeli – táta, máma, Mirek i Terezka, že pro ně něco má.

Otázky při četbě:

Kdo tatínkovi jednou večer volal a proč? Kde pracoval tatínkův kamarád Vašek?

1. otázka pro strukturované interview:

Co se stalo jednou večer a kdo tatínkovi volal?

2. část textu:

Máma sice hudrala, že to určitě bude zase nějaké zvíře a oni už mají doma psa Plůťáka a papouščici Pepinu, ale jela s nimi. A všichni čtyři jen koukali, to teda koukali!

Otázky při četbě:

Co si maminka myslela, že to asi bude? Jaká zvířata měla rodina doma a jak se jmenovala?

2. otázka pro strukturované interview:

Jaká zvířata už měla rodina doma a jak se jmenovala?

3. část textu:

Jedné bobřici se totiž narodilo tolik mláďat, že je nemohla uživit, takže dvě se jí musela odebrat a živit uměle. Jednoho bobříka si vzal sám Vašek, no a kvůli tomu druhému právě zavolal svým kamarádům.

Otázky při četbě:

Co měl pro rodinu kamarád Vašek v zoologické zahradě? Proč jim chtěl bobříka dát, aby se o něj starali a kdo se bude starat o toho druhého?

3. otázka pro strukturované interview:

Jaké překvapení měl pro rodinu ředitel ZOO a proč?

4. část textu:

Dostali bobří jídelníček a spoustu všech možných upozornění a varování. Například, že bobr, jak známo, hryže dříví, a že by to mohl odnést jejich nábytek. A že malý bobřík bude brzy potřebovat bazén – bez vody by uhynul.

Otázky při četbě:

Co rodině Vašek dal a co jí všechno řekl o bobrech? Proč musí rodina dávat pozor na dřevěný nábytek? Co bude bobřík brzy potřebovat?

4. otázka pro strukturované interview:

Co jim všechno ředitel ZOO o bobrech řekl?

5. část textu:

Byl nádherný, se sametovým kožíškem a s očky jak knoflíky. Dostal jméno Ferda. Pepina už za pár dní skřehotala: „Zdrravím ferdu," a Plůťák byl celý smutný, že mu ještě nedovolili si s Ferdou hrát.

Ferda pil mlíčko jak duha a rostl před očima. A Terezka s Mirkem se nemohli dočkat, až Ferda bude chroustat větývky se sladkou mízou, jak měl předepsáno ve svém jídelníčku.

A kopal se bazén. A to není jen tak – aby se v něm mohl Ferda pořádně proplavat a měl tam i malý ostrůvek, trvá to moc odpolední – i pár sobot a nedělí.

Aby se mu nestalo něco se srstí, musel občas do vany a pokaždé udělal v koupelně učiněnou spoušť, protože plácal do vody ocasem a voda stříkala na všechny strany. Proto, když nastalo jaro a vodu v bazénu pomalu začalo ohřívat slunce, nejvíce se ulevilo mámě.

Otázky při četbě:

Jak se jmenovaly děti a jaké jméno dostal bobřík? Kde se zatím bobřík koupal, než mu vykopali bazén, a co tam všechno dělal?

5. otázka pro strukturované interview:
Co pro bobra Ferdu museli připravit a proč?

6. část textu:

Ferda se promenoval po zahradě jako paša, ale pořád jej musel mít někdo na očích, aby neohryzával třeba ovocné stromy nebo nějaké máminy oblíbené keříky. Ale dal si říct, jen se k něčemu takovému přiblížil, muselo se na něj zavolat, že nesmí. Navíc to pochopil i Plůťák, který – když Ferda začal pokukovat po nějakém zakázaném stromku nebo keři – na něj zaštěkal, a když to nepomohlo, vzal Ferdu za krkem do zubů a odnesl ho pryč. Díky tomu mohli Ferdu nechávat na zahradě i dopoledne, když byli všichni pryč, protože na Plůťáka bylo spolehnutí. A kdyby si třeba chtěl zdřímnout na sluníčku, byla tu ještě Pepina v kleci na verandě, která každou chvíli volala: „Plůťáku, Ferrrda! Plůťáku, Ferrrda!“

Otázky při četbě:

Proč museli venku Ferdu hlídat a proč? Co by se mohlo stát, kdyby Ferdu nikdo nehlídal? Kdo jej pomáhal hlídat a jak?

6. otázka pro strukturované interview:

Bylo nutné na zahradě bobra Ferdu hlídat a proč? Co se tam dělo?

7. část textu:

Až jednoho krásného dne Terezka přišla ze školy a už od vrátek slyší ze zahrady Plůťákův štěkot. Rozeběhla se tam a hned se musela smát: na malém ostrůvku stál Plůťák a jako blázen štěkal na Ferdu, který kolem něho rejdil ve vodě.

Mirek dal Ferdovi do bazénu tři tlusté klacky a malou pneumatiku, a Ferda si se vším hrál tak dlouho, až se sotva vydrápal na břeh a tam usnul jako pařez.

Otázky při četbě:

Co slyšela Terezka, když se jednou vrátila ze školy? Co viděla na zahradě?

7. otázka pro strukturované interview:

Co se přihodilo, když se jednou vrátila Terezka ze školy?

8. část textu:

Pak mámu přistihli, jak s Ferdou v náručí obchází dva vysoké smrky, co rostly hned vedle bazénu, jak na ně ukazuje a pořád opakuje: „Ne, abys je pokácel, rozumíš!“ Dočetla se totiž, že bobr kácí jenom stromy u břehu, nechá je spadnout do vody, udělá si z nich přehradu a teprve potom začne budovat hráz a v ní svůj hrad s komnatami a chodbičkami. A dostala o smrky strach. Ale Ferda se ke kácení neměl. Bohatě mu stačilo řádit ve vodě, honit se s Plůťákem po zahradě či chroupat salát a kedlubny, které mu máma nebo Terezka připravovaly na terase.

Otázky při četbě:

Proč maminka ukazovala Ferdovi dva vysoké smrky, které rostly hned u bazénu a proč se o ně bála? Co se maminka o bobrech dočetla? Co Ferda nejraději dělal a co nejraději jedl?

8. otázka pro strukturované interview:

Proč se maminka bála o dva vysoké smrky, které rostly hned vedle bazénu?

9. část textu:

Právě díky kedlubnám, které měl ze všeho nejraději, ho Terezka naučila panáčkovat – opíral se o ocas a bezvadně držel rovnováhu. Taky se naučil hlídat. Když se mu řeklo: „Hlídej Ferdo!“ – posadil se nad schody na zadní, a když šel někdo dovnitř, začal křičet a mlátit tím tlustým ocasem do země.

Otázky při četbě:

Co všechno Terezka Ferdu naučila? K čemu Ferda používat ocas?

9. otázka pro strukturované interview:

Co se všechno Ferda naučil dělat?

10. část textu:

Blížily se prázdniny. Celá rodina jezdila každý rok k rybníku , který se jmenoval Chobot a tam žili jako opravdoví táborníci. Nakonec jeli na pramičkách kus řeky až na chalupu k jiným kamarádům.

Tentokrát museli kromě Plůťáka a Pepiny vzít s sebou ještě i Ferdu. Byla s ním legrace. Při koupání si nejradši hrál na honěnou, a když nechtěl, nikdo jej nechytil. Na dříví jej brali s sebou a Ferda pomáhal kácet soušky. Stačilo párkrát hryznout a souška se kácela.

Celou plavbu po řece Ferda seděl na samotné špici tátovy pramičky, a kdykoli dostal povolení, vrhal se do vody a rejdil kolem pramičky jako delfín.

Otázky při četbě:

Kam rodina jezdila každý rok na prázdniny? Jak se rybník jmenoval? Co tam všechno dělali? Koho vzali s sebou? Na co si Ferda nejraději hrál? S čím Ferda pomáhal a jak? Co dělal Ferda na pramici?

10. otázka pro strukturované interview:

Kam jeli na prázdniny a co se tam všechno dělo?

Závěr textu:

A najednou bylo po prázdninách, přišel podzim a po něm zima. Bobři mají celou zimu prospat, ale Ferda se proháněl po sněhu jako v létě ve vodě. Kožich měl huňatý, že každý, kdo si ho doma vzal na klín, byl za chvíli zpocený, jak Ferda hřál.

Nevím, jestli ho mají dodnes, jestli ho nedali zpátky do zoologické zahrady, ale moc tomu nevěřím.

Otázky při četbě:

Co dělal Ferda přes zimu? Myslíte, že mají Ferdu dodnes?

Otázky po četbě:

Co se vám v příběhu nejvíce líbilo/nelíbilo? Jak myslíte, že asi mohl příběh pokračovat?

4 Příloha č. 4: Čtenářský koutek v naší třídě mateřské školy

Výzdoba koutku je motivovaná pohádkou K. J. Erbena Pták Ohnivák a liška Ryška

Ve čtenářském koutku s příjemným posezením, měkkými polštáři, kobercem a žíněnkou umožňující ležet na zemi, mají děti k dispozici knihy různých žánrů a typů, které obměňujeme a doplňujeme dle jejich konkrétního zájmu, dětské časopisy, brožury, katalogy, mapy, noviny, obrázky ke známým pohádkám k prohlížení a k reprodukci, obrázky známých českých ilustrátorů, malované čtení. Nová kniha je vždy vystavena viditelně na poličce, je ukázána některá její zajímavá ilustrace apod. Děti mají k dispozici textilní dlaňové loutky a také oblečení (šaty, pláště, šátky, textilní královské koruny apod.), aby se mohly převlékat za různé pohádkové postavy.

Do loutkového divadélka si děti samy malují kulisy k pohádkám a vytvářejí loutky.

5 Příloha č. 5

Metodické zpracování vybraných didakticky zacílených činností z projektu Práce s knihou Jiřího Stránského Povídačky pro Klárku, které využívají metod programu RWCT

Činnost literárního charakteru:

Aktivní poslech povídačky Jiřího Stránského O vrabčáku Johanesovi

Výukový cíl: rozvíjet schopnost aktivně naslouchat čtenému textu, zachytit hlavní myšlenku, předvídat děj

Materiálně didaktické prostředky: kniha Jiřího Stránského Povídačky pro Klárku, upravený text povídačky O vrabčáku Johanesovi a připravené otázky k textu (viz příloha č. 3), naskenované obrázky z knihy k jednotlivým částem textu (v obálkách pro každou skupinku dětí), barevné stuhy na krk pro mluvčí jednotlivých skupin

Vzdělávací oblasti: Dítě a jeho psychika

Předpokládané kompetence: směřujeme k dosažení těchto kompetencí:

Kompetence k učení

- soustředí se na činnost
- klade otázky a hledá na ně odpovědi

Kompetence k řešení problémů

- hledá různé možnosti a varianty (má vlastní, originální nápady); využívá při tom dosavadních zkušeností, fantazii a představivost

Komunikativní kompetence

- samostatně vyjadřuje své myšlenky, sdělení, otázky i odpovědi, rozumí slyšenému, slovně reaguje a vede smysluplný dialog
- ovládá dovednosti předcházející čtení a psaní

Očekávané výstupy:

- bude samostatně a smysluplně vyjadřovat myšlenky, nápady, pocity, mínění a úsudky
- porozumí slyšenému (zachytí hlavní myšlenku příběhu)
- bude soustředěně poslouchat četbu
- bude formulovat otázky, odpovídat, slovně reagovat

Úkol:

- zahrát si hru se zpěvem „Byl kulatý dvoreček, na něm skákal vrabeček“
- soustředěně a aktivně vyslechnout text, reagovat na otázky, vyjadřovat své postřehy z četby, myšlenky, názory, předpovědi
- vyhledat správný obrázek ke čtenému textu

Po úvodní hře jsem přečetla dětem příběh O vrabčáku Johanesovi s využitím metody řízeného čtení a čtení s předvídáním. (Text rozdělený na logicky a významově ucelené části s připravenými otázkami uvádím v příloze č. 3). Děti jsem rozdělila do skupin a rozdala jim obálky s obrázky k povídačce. Po přečtení každé části a společné diskusi o textu se měly mezi sebou poradit, rozhodnout a vybrat obrázek, který patří k dané části. Děti zdůvodňovaly svou volbu. Společně jsme diskutovali také o názorech ostatních skupin.

Motivace: Hra se zpěvem: „Byl kulatý dvoreček, na něm skákal vrabeček“

Předpokládaná volba metod: metoda slovní – dialogická, řízené čtení, čtení s předvídáním

Předpokládaná volba organizačních forem: hromadná, skupinová

Činnost kognitivního charakteru:

Brainstorming na téma: „Co všechno víme a ještě se chceme dovědět o vrabcích“

Výukový cíl: vytvářet si základy pro práci s informacemi, rozvíjet si paměť, pozornost tvořivé myšlení

Materiálně didaktické prostředky: fixy, obrázek (obrys) vrabce na velkém papíru na tabuli, tytéž obrysy vrabce zmenšené na papíru A4, fixy, tužky, tvrdé podložky

Vzdělávací oblasti: Dítě a jeho psychika, Dítě a svět

Předpokládané kompetence: směřujeme k dosažení těchto kompetencí:

Kompetence k učení

- soustředěně pozoruje, všímá si souvislostí, a užívá při tom jednoduchých pojmů, znaků a symbolů
- klade otázky a hledá na ně odpovědi, poznává, že se může mnohému naučit
- dovede postupovat podle instrukcí a pokynů

Komunikativní kompetence

- samostatně vyjadřuje své myšlenky, sdělení, otázky i odpovědi

Očekávané výstupy:

- bude samostatně a smysluplně vyjadřovat nápady, mínění a úsudky ve vhodně zformulovaných větách, přemýšlet, vést jednoduché úvahy a to, o čem přemýšlí a uvažuje, také vyjádřit
- mít povědomí o širším přírodním prostředí i jeho dění v rozsahu praktických zkušeností a dostupných praktických ukázek v okolí dítěte

Úkol: řekni, co víš nebo co si myslíš, že víš o vrabcích, co by ses ještě chtěl dovědět a zaznamenej (zakresli, „zapiš“) informace do obrázku

Pracujeme na základě vyslechnutého příběhu O vrabčáku Johanesovi. Na tabuli je připevněn na velkém balicím papíru nakreslený obrys těla vrabce, kde děti zakreslují známé informace o tomto ptáku. Zeleným háčkem poté společně označujeme informace, které víme jistě, otazníkem – co nevíme nebo si nejsme jisti a potřebujeme si ještě ověřit. Každé dítě má tužku a ještě svůj obrázek vrabce na formátu A4 položený

na tvrdé podložce a samo si do svého obrázku také zakresluje, co ví nebo se nového dovědělo. Děti mohou pracovat také v menších skupinkách.

Evokujeme všechny dosavadní zkušenosti, všechny informace, které děti mají, např. z jakých částí se skládá tělo vrabce, čím je pokryto, jaký význam má peří, čím se vrabec živí, jaký je jeho způsob života, způsob pohybu, kde hnízdí, kolik se vrabcům asi líhne mláďat, zda se o ně starají a jak, čím se vrabec živí, kde žije apod. Zpočátku přijímáme všechny informace, i ty nesprávné.

Děti si budou v dalších navazujících činnostech průběžně jejich správnost ověřovat např. při sledování naučného DVD o ptácích, při pozorování vrabců na vycházkách, při prohlížení encyklopedie a atlasu ptáků, při předčítání učitelkou z těchto knih. Při těchto činnostech objeví a zjistí i nové informace, které budou postupně zaznamenávat do obrázku. Učitelka může „záznamy dětí“– informace vyjádřené jednoduchými obrázky opatřit krátkým popisem, aby si děti začaly uvědomovat význam psaného textu a vnímaly, že každá nově získaná informace je důležitá. Samy si mohou vyhledávat informace i za pomoci rodičů např. v různých časopisech, mohou je přinášet do MŠ a prezentovat ostatním dětem. Pokud zjistí a ověří si z různých zdrojů, že některá z původních informací či domněnek nebyla správná, společně ji opraví a zaznamenají správnou. Ověřené informace označí zeleným háčkem. Vytvořený nákres necháme na tabuli několik dnů, abychom se k němu mohli vracet, děti si jej mohly prohlížet a podle potřeby doplňovat.

Motivace: pohybová hra „Na velké a malé ptáky“

Předpokládaná volba metod: metoda slovní – dialogická, brainstorming, I.N.S E.R.T.

Předpokládaná volba organizačních forem: hromadná, skupinová

Činnost kognitivního charakteru:

Vyhledávání informací o vrabcích v atlasech a encyklopediích

Výukový cíl: učit se pracovat s informacemi, vnímat knihu jako významný zdroj informací, rozvíjet řečové schopnosti a jazykové dovednosti receptivní i produktivní

Materiálně didaktické prostředky: atlasy a encyklopedie ptáků, časopisy (např. časopis Příroda), ve kterých lze nalézt informace o vrabcích (nebo o ptácích obecně), nákres s informacemi vytvořený při brainstormingu, fixy

Vzdělávací oblasti: Dítě a jeho psychika, Dítě a svět

Předpokládané kompetence: směřujeme k dosažení těchto kompetencí:

Kompetence k učení

- vyvine úsilí, soustředí se na činnost
- klade otázky a hledá na ně odpovědi, poznává, že se může mnohému naučit

Komunikativní kompetence

- dovede využít informativní prostředky, se kterými se běžně setkává (knížky, encyklopedie)

Očekávané výstupy:

- porozumí slyšenému
- bude projevovat zájem o knížky, soustředěně poslouchat četbu
- bude přemýšlet, vést jednoduché úvahy, dokáže vyjádřit o čem přemýšlí
- bude vnímat, že je zajímavé dozvídat se nové věci

Úkol:

- zahrát si sluchovou hru: „Ptáčku, jak zpíváš?“
- vyhledat v atlasech a encyklopediích vrabce podle obrázků, pozorně vyslechnout text předčítaný učitelkou, vyhledat v textu potřebné nebo úplně nové informace a odpovědi na otázky, které děti zajímají a doplnit je do nákresu z brainstormingu
- potvrdit či vyvrátit předchozí zaznamenané údaje

Nejdříve jsme si zahráli sluchovou hru „Ptáčku, jak zpíváš?“

Ve skupinách si děti vybraly některý z nabízených atlasů nebo encyklopedií a hledaly na obrázku vrabce. Text jsem jim přečetla s využitím metody řízeného čtení. Přerušovala jsem četbu, diskutovali jsme o textu, porovnávali na nákresu z brainstormingu zaznamenané informace a poznatky zjištěné z knih. Nesprávné informace jsme opravili, některé doplnili, zaznamenali nové. Děti kladly otázky, co by je ještě zajímalo. Společně jsme na tyto otázky v různých textech hledali odpovědi. V závěru děti slovně vyjadřovaly, která informace byla pro ně nejzajímavější, co se dověděly zcela nového.

Motivace: Sluchová hra: „Ptáčku, jak zpíváš?“
Předpokládaná volba metod: metoda slovní – dialogická, řízené čtení, I.N.S.E.R.T.
Předpokládaná volba organizačních forem: skupinová

Reflexe

Činnosti byly pro děti zajímavé, aktivně se do nich zapojovaly. Ve skupinové práci se mi zpočátku nedařilo přimět děti ke kooperaci. Osvědčilo se mi zařazovat nejdříve práci pouze ve dvojicích, kdy jsme si hráli například hru „Na pana učitele“ – první dítě ze dvojice plnilo úkol a druhé dítě „pan učitel“ mu jen radilo a pomáhalo. Potom si děti role vyměnily. Naučily se tak vzájemně respektovat a nevnímat plnění úkolu jako soutěžení mezi sebou. Pro práci ve větších skupinkách vybírám vždy mluvčí skupin, kteří si volí další členy do svého „týmu“. Děti se v těchto rolích střídají a velmi je to baví, se zájmem spolupracují. Protože si naše třída dala název „Lvíčata“, vyrobili jsme si pro označení mluvčích barevné stuhy s tímto emblémem na pověšení na krk (viz foto na straně 28).

Metody kritického myšlení, které jsem použila – brainstorming, řízené čtení, čtení s předvídáním a I.N.S.E.R.T. se mi osvědčily. Děti jsou aktivnější, když mohou reagovat již v průběhu četby textu, všímají si více detailů. K předvídání musely být zpočátku velmi podněcovány, ale při systematickém používání této metody se začaly aktivně zapojovat. Využití metody I.N.S.E.R.T. bylo pro děti podnětné. Vnímaly důležitost každé informace, kterou si mohly samy zjistit a zaznamenat do nákresu.

Začaly si aktivně vyhledávat informace k tématu i doma, nosily si svou literaturu, časopisy i plakáty, kde nějaký nový poznatek objevily na obrázku, nebo jim jej přečetli rodiče, starší sourozenci či prarodiče. Měly radost z každé pochvaly za svou aktivitu a z toho, že to, co objevily, mohly prezentovat ostatním dětem.

6 Příloha č. 6

DOTAZNÍK PRO RODIČE

Čtete dítěti doma? Ano - ne

Pokud ano, čtete pravidelně denně nebo občas?

Jak asi často v průběhu týdne? Jak asi dlouho?

V kterou denní dobu? Před spaním?

Projevuje dítě samo zájem o knihy?

Pokud ano, o jaké?

Jaký typ knih? (Spíše obrázkové, leporela, pohádky, příběhy, naučné knihy…)

Má dítě nějaké své oblíbené knihy?

Řekne si dítě někdy samo, abyste mu předčítali?

Zajímají je více obrázky nebo příběhy?

Hovoříte s ním někdy nad ilustracemi v knížkách?

Řekne si dítě samo o to, aby mu bylo předčítáno?

Kupujete dítěti dětské časopisy? Pravidelně - občas - ne

Pokud ano, které? Co v nich dítě zajímá?